

Leila Kurki
Suomen ja Euroopan
vahvuudet globalisoituvassa
maailmassa

Globalisaation, ikääntymisen ja kasvavien tuloerojen varjostamassa maailmassa Suomen kohtalo on tiiviisti sidoksissa Euroopan kehitykseen. Siksi meidän on rakennettava määrätietoisesti koko maanosan tulevaisuutta ja nostettava esille kauhukuvien sijasta myös Euroopan vahvuudet. Suomen malli on jo osoittanut kilpailukykyä. Mahdollisuuksiemme taata turvallinen yritys ympäristö menestyville, innovatiivisille, uusia laadukkaita työpaikkoja luoville yrityksille ovat hyvät. Nyt on pidettävä huolta siitä, että kohdennamme omat investointimme tutkimus- ja kehitystoimintaan, ammatilliseen osaamiseen ja hyvinvointipalveluihin. Näiden toimien lisäksi myös veropohjan tiivistäminen on tarpeen.

Rakennetaan tulevaisuus vahuuksille

Euroopan unioni on yksi maailman tärkeimmistä kaupakumppaneista: se on sekä maailman suurin tuojat että viejä. Yritykset ovat siis kyenneet hyvin parantamaan tuottavuuttaan ja optimoimaan kustannuksia, varmistamaan tuotteiden ja palvelujen laadun sekä mukautumaan markkinoille.

Eurooppalaiset yritykset ovat kärkisijoilla mm. elintarviketeollisuudessa, auto-, ilmailu-, kemian- ja rakennusteollisuudessa, julkisissa urakoissa, tietoliikenteessä, energian tuotannossa ja jakelussa, ympäristöteknologioissa ja palveluissa (kauppa, rahoitus-, vakuutus-, liikenne-, suunnittelu- ja asiantuntijapalvelut, tietokoneohjelmistot, matkailu, terveyspalvelut jne.). Eurooppalaiset yritykset investoivat paljon eri puolilla maailmaa ja edistävät näin maailman talouksien kasvua.

Suurin eurooppalaisten yritysten etu ovat nykyisellään maailman suurimmat yhtenäismarkkinat. Yli 500 miljoonaa eurooppalaista, 25 jäsenmaata (+ Sveitsi ja Norja) muodostavat yhdessä sisämarkkinat, joiden painoarvo on Amerikan tai Kiinan markkinoita suurempi. Euroalueen rahaliitto on ainutkertainen maailmassa. Se on jo osoittanut eurooppalaisten kyvyt hoitaa suurta innovatiivista hanketta, jolla on suuri vaikutus yrityksiin ja kansalaisiin.

Uudet rakennerahasto-ohjelmat ovat voimassa vuodesta 2007 lähtien. Niiden avulla voidaan edistää taloudellista ja sosiaalista koheesiota Euroopassa. Näillä toimenpiteillä myös tuetaan kehitystä, joka tasoittaa Itä- ja Länsi-Euroopan tuotanto-olosuhteissa yleensä

ja tuotantokustannuksissa erityisesti esiintyviä valtavia eroja.

Uudessa perustuslaillisessa sopimuksessa nimetään unionin tavoitteeksi kilpailukykyinen sosiaalinen

markkinatalous, elinikäinen oppiminen, täystyöllisyys ja sosiaalinen edistys, sekä korkeatasoinen ympäristönsuojelu ja ympäristön laadun parantaminen. Eurooppalaisen yhteiskuntamallin ansiona onkin työllisyyden ja sosiaalisen kehityksen arvostuksen yhdistäminen kilpailukykyyn tavoitteluun.

Eurooppalaisilla yrityksillä on työmarkkinaosuuteita arvostavan yhteiskuntamallin vuoksi runsaasti kilpailuetuja: vakaa toimintaympäristö, vähäiset tuotantohäiriöt, toiminnan ennustettavuus, mahdollisuus tarkoituksenmukaisiin joustoihin jne.. Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun vahvistaminen onkin yksi tärkeimmistä keinoista kilpailukykyyn, työllisyyden ja kestäväen kehityksen edistämiseksi.

Monilla eurooppalaisilla yrityksillä on kehitysmäisä tärkeä rooli. Tämän takia niiden olisikin toimittava mallina sosiaalisten normien kehittämiseksi etenkin Kansainvälisen työjärjestön ILO:n määrittelemien sosiaalisten perusoikeuksien täytäntöönpanoon liittyvissä kysymyksissä.

Suomen malli

Erilaisten kilpailukykykymittausten ja yritysten sijaintikyselyjen (mm. ETLA) perusteella Suomella on monia merkittäviä vahvuuksia, jotka nostavat Suomen maailman kärkeen. Ulkomaiset investoinnit Suomeen ja suomalaisyritysten investoinnit ulkomaille ovat seuranneet maailmantalouden kehitystä. Kansainvälisten tutkimusten mukaan sijoitukset ovat kääntyneet kasvuun ja kansainväliset yrityskaupat ovat lisääntymässä. Kehittyneet maat (erityisesti Länsi-Eurooppa ja USA) säilyttävät jatkossakin asemansa suorien sijoitusten tärkeimpinä kohdealueina.

ETLA:n tutkimuksen mukaan yritysverotuksen taso, julkiset investointikannustimet tai yritystuet eivät vaikuta juuri lainkaan Suomeen tehtäviin sijoituksiin. Suomen selkeimmät vahvuudet ovat ihmisten rehellisyys ja luotettavuus, toimiva infrastruktuuri sekä yritysten teknologinen osaaminen.

Ulkomaiset yritykset arvioivat koulutustason, ihmisten oma-aloitteisuuden sekä joustavan ja ei-hierarkkiset toimintatavat korkeammalle kuin kotimaiset yritykset. Sen sijaan yritysverotuksen taso, työvoima-

kustannukset tai energian hinta eivät olleet ulkomaisille yrityksille yhtä merkittäviä kuin kotimaisille. Tärkeinä tekijöinä Suomeen tulolle ovat Suomen ja Pohjoismaiden markkinat, sekä suurten markkina-alueiden (Venäjä, Baltia, Itä-Eurooppa) läheisyys.

Professori Matti Pohjolan arvion mukaan Suomi kuuluu maailman kärkeen, kun arvioidaan yritysten kilpailukykyyn eteen tehtyjä uhrauksia. Koulutukseen, tutkimukseen ja tuotekehitykseen on investoitu yksityisellä ja julkisella sektorilla huippumaiden tahtiin. Tulokset eivät kuitenkaan vakuuta: elintasolla arvioiden Suomi on sijaluvulla 15 (jonka saavutimme jo 30 vuotta sitten), teollisuusmaiden joukossa Suomi on keskivertoa, tuottavuus on Suomessa keskitasoa (keskimääräistä korkeampi teollisuudessa mutta keskimääräistä alempi palveluissa). Palkkavertailussa olemme keskitasoa, mutta korkean hintatason vuoksi palkan ostovoima on keskimääräistä huonompi.

Myös investoinneista kilpailun näkökulmasta Suomen tutkimuspanostukset ja innovoinnin tulokset ovat riittämättömiä, koska yritystoiminnan siirtäminen ei enää näytä rajoittuvan pelkästään aloihin, joilla työvoimakustannukset ovat korkeat. Yhä enemmän tuotantoa siirtyy myös välisektoreille ja jopa eräillä huipputeknologian aloilla. Jälkimmäisessä tapauksessa on useimmiten kysymys tutkimus- ja palvelutoimintojen siirtämisestä. Kiina ja Intia ovat tämän kehityksen suurimmat hyötyjät.

Sijaintipaikan valinta on yrityksille strateginen kysymys. Matalat työvoimakustannukset eivät siten ole ainoa päätökseen vaikuttava tekijä. Yritysinvestointien kohteena olevien maiden on tarjottava vähimmäismäärä infrastruktuureja, koulutusta ja turvallisuutta. Yritystoiminnan riskejä arvioidessaan yritykset etsivät vakautta ja luotettavuutta ennen investointipäätöksen tekemistä.

Tässä mielessä Suomi on houkutteleva maa, mikäli jatkossakin varmistamme, että tarjolla on tervettä ja koulutettua työvoimaa, laadukasta tutkimus- ja innovaatiotoimintaa ja huollettu infrastruktuuri. Nykyistäkin merkittävämmäksi kilpailutekijäksi tulevaisuudessa nousevat vakaat ja turvalliset olosuhteet yhdessä maailman vähiten korruptoituneen hallinnon kanssa. Verotuksessa voisi olla syytä harkita uusia kannusteita investointien lisäämiseksi, esimerkiksi ulkomaiden pääomasijoitusten verokohtelussa olisi parantamisen varaa. Kun etsitään kotimaan sijoituskohteita, voitaisiin suosia pitkäaikaisinvestointeja infrastruktuuriin (energia, vesi, rakentaminen, liikenne).

Suomi maailmantaloudessa –hankkeen johtopäätöksiin on listattu millainen tuotanto ja työ Suomessa pärjää. Inhimillisten voimavarojen kehittämisen ja innovaatio- ja koulutuspolitiikan kehittämistä löytyvät tulevaisuuden strategiset painoalueet. Teknologiaklustereista menestyvät ICT ja metsäteollisuus, hyvinvoin-

nitteknologia ja terveysteknologia, ympäristöteknologia, sekä bioteknologia ja nanoteknologia. Luovista aloista keskeisiä ovat muotoilu, design ja kulttuuriteollisuus. Uudet menestyvät palvelukonseptit löytyvät osaamissintensiivisistä palveluista, hyvinvointi- ja koulutuspalveluista, ICT- ja liike-elämän palveluista, eri alojen asiantuntijapalveluista sekä matkailupalveluista.

Investoinnit tutkimus- ja kehitystoimintaan

Ratkaisevaa yritysten pärjäämiselle kilpailussa on kyky soveltaa tutkimustuloksia ja teknologioita. Toisin sanoen on edistettävä innovatiivista asennetta. Vain se tuottaa todellista taloudellista kasvua ja kehitystä. Tämä tarkoittaa sitä, että avaintekijä ei ole teknologia itsessään, vaan siitä saatava hyöty, toisin sanoen innovointi. Talous, joka perustuu teknisen kehityksen integrointiin tuotantoprosesseihin, tarjoaa suuren määrän uusia tuotteita ja lisäarvoita huomattavissa prosesseissa sekä tuotannossa että kulutuksessa. Tästä syystä on välttämätöntä edistää tuotanto- ja palvelumalleja, jossa korostuvat muut tekijät kuin valmistettujen tuotteiden hinta tai palvelun halpuus.

Suomen panostuksien tutkimus- ja kehittämis-toimintaan ja innovaatiopolitiikkaan pitää olla muita maita suurempia. Syitä tähän on useita. Ensinnäkin elinkeinorakenteen ongelmana on kapea tietointensiiivisen tuotannon ja palvelujen pohja. Toiseksi heikkouksia löytyy myös innovaatioiden soveltamisessa, markkinoinnissa ja liiketoimintaosaamisessa. Kolmanneksi Suomen maantieteellinen sijainti on syrjäinen, markkinat ovat muualla, eivätkä ilmasto, kieli ja kulttuuri houkuta lahjakkaita tutkijoita ja osaajia. On myös otettava huomioon maamme pieni väkiluku, kansa ei kuluta paljon tuotteita ja palveluja, eli markkina-alueenakin olemme syrjässä.

Suomen tutkimus- ja kehityspanostus on 3,4 prosenttia bruttokansantuotteesta eli 4,9 miljardia euroa. Prosenttiosuutena tämä on Euroopan kärkeä, mutta rahallisesti vaatimatonta. Yritysten osuus on noin 70 prosenttia, ja julkisen sektorin osuus on painunut jo alle 30 prosentin. Suomen olisi lisättävä tuntuvasti rahoitusta ja ponnistuksia julkisen ja yksityisen sektorin tutkimuksen kehittämiseksi. Toistaiseksi yritysten tutkimus- ja kehitystoiminnasta 60 prosenttia tehdään Suomessa.

Osaamispuhjan näkökulmasta tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet ovat välttämättömät, sillä kaikki lahjakkuusreservit on saatava hyödynnettyä. Lisäksi Suomessa aikuisten jatko- ja täydennyskoulutustarpeet ovat muita maita vaativammat, sillä noin puolella työikäisistä ei ole ammatillista koulutusta. Ikärakenteen muutos merkitsee sitä, että työssä olevien määrä vähenee ja veropohja on vaarassa ohentua. Samalla ikääntyneet synnyttävät uusia palvelu- ja tuotetarpei-

ta. Kiistämätöntä on, että vain huippuluokkaa oleva innovaatiojärjestelmä houkuttelee lähelleen yrityksiä, liiketoimintaa ja työpaikkoja.

Investoinnit työssä olevien ammattitaitoon ja osaamiseen

Suomi maailmantaloudessa –raportin mukaan kansallisen globalisaatiostrategian keskeinen elementti on osaamisen vahvistaminen. Teknologinen muutos ja lisääntyvä kansainvälinen kilpailu sekä synnyttävät että hävittävät työpaikkoja nopeassa tahdissa. Työtehtävien vaatimukset muuttuvat, ja menestyksen ratkaisee yrityksen ja työvoiman kyky uudistaa osaamistaan ja luoda uusia innovaatioita.

Jo nykyisellään tietopääoma on erittäin tärkeää teollisuuden ja palveluiden kilpailukyyn kannalta, todennäköisesti sen merkitys tulevaisuudessa vielä entisestään korostuu. Tämä näkyy siten, että eri selvitysten mukaan ammattitaitoisten työntekijöiden puute on yksi keskeisin pk-yritysten kehittymistä estävä tekijä. Erityisesti huomiota on kiinnitettävä työssä olevien jatkuvaan koulutukseen.

Suurten ikäluokkien siirtyminen lähivuosina työmarkkinoilta eläkkeelle merkitsee työssä olevien koulutustason kohoamista. Tämä puolestaan muuttaa ammatillisen aikuiskoulutuksen kysyntää. Väestön koulutustason noustessa myös aikuiskoulutuksen painopisteen on siirryttävä nykyistä enemmän korkeasteen koulutukseen.

Suomi maailmantaloudessa –raportissa todetaan, ettei koulutus nykyisellään reagoi riittävän nopeasti työvoiman kysynnän muutoksiin. Samoin raportti pitää ongelmana sitä, että osaamisen päivittämiseen ei löydy riittäviä kannusteita. Tosiasia onkin, että työpaikkojen koulutuskulttuuri ei kannusta osallistumaan koulutukseen riittävästi ja ammatilliseen osaamiseen investoimista ei nähdä osana yrityksen kilpailustrategiaa.

Työvoiman ammatillisten taitojen ja osaamisen päivittämiseen on panostettava koko työuran ajan, jotta riskit osaamisen rapautumiseen, suureen rakennetyöntömyyteen ja samanaikaiseen työvoimapulaan pysyvät pieninä. Työntekijöitä ja työnantajia on kannustettava nykyistä enemmän käynnistämään ja toteuttamaan yritys- ja työpaikkatasolla henkilöstön kehittämissuunnitelmiä. Tavoitteena tulisi olla työntekijöiden motivoituminen niin yritysten työpaikkakoulutukseen kuin omaehtoiseen uudelleen- ja jatkokoulutukseen.

Investoinnit hyvinvointipalveluihin

Professori Manuel Castells ja tohtori Pekka Himanen ovat painottaneet, että Suomen erityispiirteenä on onnistunut hyvinvointiyhteiskunnan kehittäminen teknologisen innovatiivisuuden, tietoyhteiskunnan kehityksen ja kilpailukykyisen uuden talouden kanssa. Taloudellinen kehitys on luonut perusedellytykset

hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiselle. Samalla tasa-arvoisuutta kunnioittava, demokraattinen yhteiskunta on tukenut innovatiivisuuden, dynaamisuuden ja taloudellisen kilpailukyyn kehittymistä.

Suomessa hyvinvointiyhteiskunta on voimakkaasti tukenut Suomen kilpailukykyä. Tästä syystä mm. tulevaisuuden suurina haasteina pidetään terveydenhuollon tehostamista, lapsiperheiden tukemista, ikääntymisestä johtuvan työvoiman määrän vähentymistä ja kasvavan palvelutarpeen hallintaa. Jotta emme menettäisi tätä kilpailuetua, on jatkossa vahvistettava investointeja hyvinvointipalvelujen kehittämiseen ja infrastruktuuriin vakaan ja turvallisen yritys ympäristön takaamiseksi.

Hyvinvointipolitiikan näkökulmasta vaikuttavimmat toimintaympäristön muutokset ovat ikärakenteen muutos, verorakenteen muutokset ja palvelujen kustannusten jaon uudelleenarvioinnin tarve. Muutospaineita tuovat lisäksi valtion ja kuntien toiminnassa lisääntyvä paine ostopalveluihin, ulkoistamiseen ja kilpailuttamiseen sekä yritystoiminnan ja yksityistämisen lisääntyminen hyvinvointipalveluissa. Myös EU:n toiminnan kautta tulevat vaatimukset julkisen toiminnan tehokkuuden mittaamisesta, julkisten hankintojen kilpailuttamisesta ja veroasteen laskemisesta vaikuttavat hyvinvointipolitiikan edellytyksiin.

Julkisella sektorilla on nostettava tuottavuutta siten, että koko yhteiskunnan hyvinvointi kasvaa. Tuottavuuskäsite on määriteltävä uudelleen siten, että siinä otetaan huomioon hyvinvointipalvelujen erityispiirteet verrattuna esim. teollisuustuotantoon. Pohjana on pidettävä hyvinvointipalvelujen oikeutusta ja siihen liittyvien tavoitteiden toteutumista. Näitä ovat kansalaisten aktiivisen ja hyvän elämän edellytysten turvaaminen; osaavan ja terveen työvoiman ja elinkeinoelämän muiden toimintaedellytysten varmistaminen; sekä kansakunnan elinmahdollisuuksien ja kilpailukyyn ylläpito ja lisääminen.

Laadun on oltava keskeinen tuottavuuden mittari. On selkiytettävä, mitä tuottavuuden lisäämisellä tavoitellaan: hyvinvointipalvelujen yhteiskunnallisia, yksilöihin ja elinkeinoelämän kehittämiseen liittyviä tavoitteita vai kvartaalitalouden mukaisia säästöjä/voittoja. Tämä merkitsee sitä, että tuottavuuden mittaamiseen rakennetaan nykyistä paremmat mittarit ja tuottavuuden arvioinnin on oltava aina asiantuntijan tekemä.

Veropohjan tiivistäminen

Jotta kaikki kilpailukyyn ja työllisyyden vaatimat investoinnit voidaan turvata, on tärkeää pitää huolta veropohjan tiivyydestä. On vaikutettava siihen, että tuotanto- ja palvelutoiminnot säilyvät ja laajenevat Suomessa. Yrittäjyyspolitiikassa tavoitteeksi on otettava kasvu- ja työllistämisedellytysten tukeminen ja innovointikyky, ei niinkään pelkkä yritysten määrän

kasvattaminen. Merkittävä asia on harmaan talouden torjunta, erityisesti kun palvelujen ja työvoiman liikkuvuus lisääntyy.

Yritysverotuksen taso on tämän vuoden alusta lähtien hyvin kilpailukykyinen kansainvälisessä tarkastelussa (26 prosenttia). Tämä lisää yritysten investointeja alentaessaan pääoman tuottovaatimusta. Samalla se kuitenkin vähentää verotuloja ainakin lyhyellä aikavälillä. Energiaverot vaikuttavat yritysten kilpailukyyn ja Suomella on paljon energiaa käyttävää teollisuutta, kuten puunjalostusteollisuutta. Energia- ja ympäristöverojen osalta Suomessa on seurattava EU-maiden tasoa.

Verotuskeinojen selvittämistä investointien lisäämisessä ja kohdentamisessa on jatkettava. Esimerkiksi miten ulkomaisten pääomarahasijoitusten verokohdella saataisiin sijoituksia kannustavaksi.

EU:n tasolla verotus on yksimielisen päätöksenteon piirissä. Tämä on tarkoittanut sitä, että veroharmonisointi on käytännössä ollut viime aikoina pysähdyksissä. Suomen on toimittava edelleen aktiivisesti EU-tasolla, jotta liikkuville kohteille aikaansaataisiin minimiverokantoja, erityisesti pääoma- ja yritysverotukseen. Tämä on tärkeää nyt EU:n laajentumisen jälkeen, jotta haitalliselta verokilpailulta vältyttäisiin.

Harmaan talouden arvioidaan olevan Suomessa noin neljä prosenttia bruttokansantuotteesta, eli 80 000 henkilötyövuotta. Rahassa mitattuna tämä vastaa noin 5 miljardia euroa vuodessa. Sen on arvioitu aiheuttavan yhteiskunnalle noin 2–2,5 miljardin euron verran verojen ja maksujen menetyksiä vuodessa. Suomessa harmaan talouden torjunnassa on korostettu

viranomaisyhteistyötä. Tämä ratkaisumalli poikkeaa muista pohjoismaista, joissa on perustettu erilliset talousrikostorjunnasta vastaavat viranomaiset. Tutkinta on kannattavaa, sillä esim. vuonna 2002 jokainen talousrikostorjuntaan käytetty henkilötyövuosi tuotti noin 112 000 euroa. Kaikkiaan poliisin takaisin saama rikoshyöty oli yli 30 miljoonaa euroa.

Kohti kestävä kasvua

Poliittisten päättäjien olisi oltava erittäin hyvin selvillä siitä, kuinka tärkeää on houkuttaa investointeja, jotka luovat laadukkaita työpaikkoja ja edistävät tuottavuutta, innovaatioita ja sitä kautta myös talouskasvua. Tämä edellyttää nykyistä laajempaa yhteiskunnallista keskustelua menestystekijöistä sekä riippumatonta tutkimustoimintaa päätösten pohjaksi.

Keskustelun kärjen olisi siirryttävä matalapalkkaisuista ja kustannuksilla kilpailemisesta Suomen elinvoiman kannalta tärkeämpiin ja kiireellisimpiin teemoihin. Talouselämän muoti-ilmiöt ovat kiinnostavia, mutta ne eivät saisi heiluttaa koko Suomen elinkeinoelämän perustuksia. Kestävän työllisyyskehityksen ja kasvun kannalta oppien hakeminen Kiinasta antaa laihemman tuloksen kuin nykyisille vahvuuksille rakentaminen.

Suomessa on edistettävä sellaisten yritysten perustamista ja kasvua, jotka investoivat voimakkaasti uusiin tuotteisiin ja palveluihin teknologiaa ja tutkimusta soveltamalla, sekä huolehtimalla henkilöstön ammattitaidosta. Ainoastaan hyödyntämällä Suomen tarjoamia valtteja voi olla mahdollista parantaa maamme kilpailukykyä ja lisätä sijoittajien halua investoida Suomeen.